

Ամույ հիմ գաղթականների սերունդից և ծնւել է Միսֆերոպօլում 1872 թ. Տակալիմ իմամսայ մա. մուկի մայրը մկատում է իւր որդու երաժշտութեան կարգէ գուրս յարմարութիւնը և յամծնում եմ կրթելու Յովհաննէս Մալիան ջութակահար — սիրող վարդեսի մը, որ հազիւ երեք ամիս պարապելէմ յետոյ, խոստովանում է իւր ամբաս. ակամութիւնը և խորհուրդ է տալիս ծնողներին մասնագէտի մը յամծնել երեսնամ. Այժմուհետեւ փոքրիկ Յովհաննէսը յաճախում է ուսուցիչ Ֆեր. կովակու մօտ, որ առաջին ամգամ 11 տարեկամ աշակերտին՝ Ազնուականաց ժողովարանի մէջ համերգի համեց. մա մուագեց մեծ յաջողութեամբ. Բարեբաղդ ծնողները քաշլեւրուած այդ դպրոցական զգալի յառաջադիմութեամբ, որոշեցին Սրամ ուղարկել Պետրբուրգի Կոնսերվատորիան ուր մտաւ 1886 թ. Գիւ. եւ ուսանողական մտադրութիւնը զր. Նալբանդեանը աչքի ինկնող ոյժ էր և սկսել էր իւր անիոնջ ջանքերի շնորհիւ արդարացանել իրա վրա դրուած բոլոր յոյսերը և մա 1894 թ. ամենայնող կերպով աւարտեց ուսանողական ըմթացքը, որոյ պատճառաւ Դուս. կառավարութիւնը զանաքանի հաշուով ուղարկեց է Սրամ արտասահման աւելի կատա. րիպագործուելու համար. Նախ աշակերտեցաւ Բերլինի Կոնսերվատորիայի յայտնի ուսուցիչ Դոպլիմի մօտ, և ապա մի տարի եւս Ղոնտոնում վարժեցաւ աշխարհահռչակ Պալսո Մարագատէի ձեռնց տակ. Այսպէս իւր արուեստի և գիտութեան առատ պաշարով 1896 թ. վերադարձաւ Պետրբուրգ, ուր ուսուցչութեան ըմնութիւն տաւ. լով Կոնսերվատորիայի մէջ ստացաւ դասախօս. սութիւններ:

Պր. Նալբանդեան միշտ ամբասական իրա ամբարած հմտութիւնից, անդու աշխատութեամբ և ինքնակրթութեամբ օրըստօրէ աւելի և աւելի զարգացնելով և կատարելագործելով իւր սիրած արուեստը, ինքզինքը արժանի արաւ Կոնսերվատորիայում աւագ ուսուցչի պաշտօն ստանալու, միանգամայն մշանակուեցաւ զգնական իւր ամուսնի ուսուցիչ ջութակահար Աուէրին:

Թէպէտ փոքր պատիւ չէ Պր. Նալբանդեանի այժմու գործը դիրքը Կոնսերվատորիայում, սակայն աւելի մեծ մշանակութիւն է ստանում, ինչպէս լաւագոյն տեղեակ ամօրեցմեր ասում եմ, եթէ էլ իկատի առնուի մի համգամբ, որ է գործ. Աուէրի դժուարահմ բնաւորութիւնը, Նա երբեք չէր համաձայնի Պր. Նալբանդեանին ընդունել իրա օգնական, եթէ զանհատած չլինէր Սրամ իրի իւր *altes ego* և դա է իսկապէս Պր. Նալբանդեանի տաղանդի արժամաւոր վարձաւորութիւնը:

Իսկ երբ ամենայն սրտով ողջունում եմ այդ երաժշտագէտին այդ պատիւը և ցանկանում եմք մըամ իրա արուեստակից ամհմների դափնինքը:

Հ. Գ. ՆԱԼԲԱՆԵԱՆ

† ՌԵԹԷՈՍ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

(1848-1907)

Հիմաւորց կազմի մ'եւս, ըմկած, փոթորկա. հար, հայ գրականութեան ամտառակէմ. Տխուր է ամայութիւնը, հոն մամաւանդ՝ ուր աչքը սի. բելի հաւարկայի մ'էր վարժուած. Ամագորոյն է հարուածը, տրուած՝ յամծին Պերպէրեանի՝ ամբողջ հայ ազգին. Երեք կորուստ միանգամայն. Խմաստասէրի, Բանաստեղծի, Մամկալարժի. Այլ տիրական գոյը Պերպէրեանի մկարագրին իր յատկութեանց շրջագիծը՝ իմաստասիրութիւն եղաւ. եթէ քմարը ձեռք առաւ, իթէ թագաւ. պատկուի ուզեց ազնուացած հոգիներու մէջ, պաշտած ըլլալու համար էր — ծշմարտէմ զատ — Գեղեցիկ ու Բարին. Այս երեքը ուսումնասիրեց, այս երեքը իրագործեց. տեսականը՝ իր մէջ՝ կը մոյնամար գործեմականիմ հետ. ուսումը՝ իր մէջ՝ ոչ միայն մտաւոր վայելք մը՝ կեանքի կա. մոն մ'հղաւ: Մարէ էակի իտալը շինած էր՝ քմա. զանցական սկզբունքներու համահմտ, և ջանաց գին առ գին ամոր մամնիլ. Անա թէ ինչչլուրջ մտածման հետ միացած էր իր մէջ այնքան գողտրիկ զգացում, և իր գրութեանց մէջ՝ հաստաւ, տուն միլիթիմ՝ այնքան զեղեցիկ ձեւ. չեղաւ սա. կայմ ամոնցմէ որ մեծ՝ իրբեւ Միտք և իրբեւ Միրտ՝ հեռի կ'ապրիմ իրական կեանքէ, մնալով միշտ ամհատ մը, քայց ո'չ գործիչ մը, քարե. րար մը:

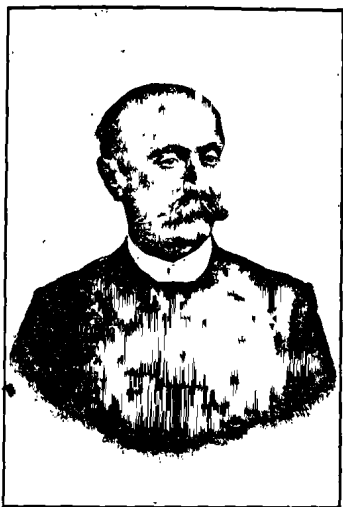
Ի յարգանս իր յիշատակիմ կը մերկայացնեմք մեր ըմթեցողաց իր կեմսագրականը:

ԽՍՐ.

Այս կենսաբեր եղանակին՝ կ'անհետանայ չայ գիտական աշխարհէն իր ամենին պատկանելի ներկայացուցիչներէն մին, — ՌԵԹԵՈՍ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ. իր մատուցած ծառայութիւնը. պարտք մը կը զնէ որ ամէն ուսումնական թերթ պսակ մ'աւելցնէ անոր չիրմայ իրայ:

Խասգիւղէն էր հանգուցեալը. ծնած 1848ին. Ներսէսեանի վարժարանի աշակերտ, գեւ 10 տա. րեկան՝ մեծ ապագայ մը կը խոստանայ: Երբ 18 տարեկան կ'ըլլայ, կը հասնի առաջին ուսուցչական շրջանին: Ո՛հ, ուսուցչութիւնը, երիտա. տարական խանդը կ'իմացնէ՞ր իրեն թէ այդ ինչպիսի նուիրական և միանգամայն ծանրաբեկ պաշտօն մ'է. ինքն իսկ զայն կը նկարագրէ, ան. գիտակցաբար իր անձի նկարագիրը հոն դնելով:

«Մեծ գործարար մ'է ան, վարժապետը, կը կոչէ, կը դարձնէ անդու. Ի՜նչ է կոածը, Ի՜նչ է դար. բնածը. — միտք և սիրտ կը կոչէ, զաղափարներ և զգացումներ կը դարբնէ: Կոշտ, տձեւ, մթին

Ռէթնա Պէրպէրեան

է հոգիին՝ երբ կ'երթայ նորա ձեռքին մէջ, աստուծային է, գեղափայլ, երբ դուրս կ'նկնէ անտի. թեւ չունէ՛ր հիմայ իրենն է միջոցը. ազատաթիւ կը սաւառնի դարուց և աշխարհաց վերեւ, կը թեւածէ անհունին մէջ. . . . Վարժապետը, ամէն օր ծնած այն հոգիին վրայ՝ կ'աշխատի տաժանագին: . . . Ո՛հ, խոնարհ է այդ էակը. իւր կեանքը գրեթէ խեղճ է միշտ . . . չորասրէկ հաց մ'է յանձն իւր տրիտուրն, բայց նա մարտիրոս մ'է յառաջադիմութեան»:

«Մարտիրոս մ'է». և սակայն Ռ. Պէրպէրեան զայն բլլալը սիրով յանձն կ'անէ, «յառաջադիմութեան» բառին մէջ թաղելով բոլոր իր վշտերը:

Ի փառհեղոն կը կոչուի չամազասպեան դըպրոցի գաղտնաթան՝ երբ հերթեսեան դպրոցը և ուրիշ տուններ անոր մտաց աղբիւրէն կը լեցնէին իրենց սաղարները: Սակայն բուն դաստիարակութիւնը կը սկսի ֆազկեղոնի մէջ իւր իշխանութեան տակ վարժարան մը բանալով, ուր միայն երկու տարի կրնայ մնալ, վասն զի գիշերօթիկներու թիւը որ առջի տարիներուն մէջ 4-5 էին, այն ատենները շէր կ'անցնէր. ուստի բնականաբար պէտք կ'ըլլար ընդարձակ շէնքի մը:

Այս հարկն էր ահա որ 1878ին Սկիւտար տաճար գինքը, ուր տարիէ մը իր բուն արդի շէնքին մէջ հաստատուեցաւ: Գիշերօթիկներուն թիւը 50ն ալ կ'անցնէր. բայց թիւը չէր որ ծնողները կ'եռանդնաւորէր, այլ դպրոցին դաստիարակութիւնը, գիտութիւնները, լեզուները, որոնց նորին. Պէրպէրեան վարժարանը հաճաւ ձգց:

Մեծամեծ ասպարէզներ ունեցան իր աշակերտները, որոնց թիւը 150)ը կ'անցնէր. հասարակ պէս կը փայլէին անոնք բժշկութեան, գեղարուեստի, փաստաբանութեան և ուսուցչութեան մէջ: Խոշնդոտներուն հանդէպ ունէր միշտ ոյժ մը՝ որուն առջեւ ամէն թումը կը ցածնար:

Իսէալս շատոնց արձանագրած եմ, կ'ըսէ նա, վարժարանիս Յայտադիրներուն հակադր. «Պէրպէրեան վարժարանի նպատակն է պատրաստել ազգին լուսամիտ և պիտուասիրտ անհամներ»։ Եւ ի՞նչ կայծեր պիտի դնէր այն ուսուցիչը, երբ իր ակումբին դիմաց սրտին խորերէն կ'աղաղակէր. «Հայրենասիրութեան ստեղծագործ շունչն միայն կարէ կենալ տալ հայութեան զօտացեալ ծառոյն, կանգնել վերակենդան հայրենի աւերակներն, հալեցնել Մասիս սաւերն, փարատել հայրենեաց երկիւնքն պատող սեւաթոյր ամպոց քողն և վերստին բերել ի Հայաստան վերածնութեան ու կենաց պայծառ գարունն . . . »:

Եւ պիտի չուշանար այդ գարունը, զրակա նութեան մէջ. — պերճախօս դաստիարակը՝ զայն բերող շունչն էր:

Բայց Ռէթնա էֆէնտի դաստիարակութեան հետ միացուցած էր նաեւ Գիտութիւնը. նա էր իր արուեստը. իր ժամանակէն մեծ մաս մ'անոր նուիրած էր: Իմաստասիրական ինդիքներու մեծ հակումն ունէր. «Սիրելի է ինձ, կ'ըսէր ան, վիճարանութիւնը, այդ մտաւորական կոիւր»։ Բացի կտրին հրապարակագիր մ'ըլլալէ, յանապտաբանութիւնը անհրաքան մ'ալ էր, որուն բռնորդ քերականական ճշդութեամբ և գեղեցիկով շխարակած, օգտակար կը միացնէին ասոր ժելլուն հետ, «utilem dulci», ինչպէս կ'ըսէ Ռվբառտոս: Մերթ ընդ մերթ Հրայեայ ծածկանուան տակ պահուեցած՝ կը խոյանայ գրական հրապարակին վրայ: Գրաբարի սրբաբան՝ անով շանացած է աշխարհաբարը կոչել, գեղազարդել: Ի սկզբանէ իր գրութեանց մէջ գրաբարեան ըլլալու գաղափարը կու տայ իր վրայ. իսկ վերջերը աւելի դէպ ի աշխարհաբարը կը դիմէ, բայց առանց գրաբարեան նաարգելու. միշտ, երբ գրիչը կը շարժէր, միտքը աշխարհաբար գրելն էր, բայց նորէն գրաբար կը տողէր: Լեզուներու՝ և մանաւանդ գաղղերէնի մէջ շատ հմուտացած էր. անգլերէնն ու գերմաներէնը իրենաշխատութեան կը զարգացներ. վերջին ժամանակներու մէջ այս լեզուներէն ոտանաւորներու թարգմանութիւններ ալ ըրաւ: Վասն զի նա իր մտքին լուծանքներ չէր դադրիլ ձգել գիտութեան և գեղարուեստի գանձանակին մէջ, ի յոյս հանելով իրենագործութիւններ ու թարգմանութիւններ, որոնց հաւատարիմ ցուցակը շանաղ դնել հոս: 1. Բանք հասարակչից (Լալիէի). — 2. Պաշտիկ տեղեք (Բանաստեղծութիւններ). — 3. Ժողովրդական զօրանքներ. — 4. Գեղեցիկն ու գեղարուեստ. — 5. Թշուառութիւն և գութ. — 6. Հերման և Տորոքեան. — 7. Քաղաք. տնտեսութիւն. — 8. Պաշտիկ գիրք Բանաստեղծութիւններ. — 9. Մարդիկ և իրք. — 10. Դրամ. — 11. Դաստիարակի մը խառն:

րբ. — 12. Խոհք և Յուշք. — 13. Դոր հա-
տոր սբ իր քերթումսն ինն և բանաստեղծու-
թիւնն ինն, որ մօտեքս լոյս պիտի տեսնէ:

Հա իր գրութեանց մէջ փիլիսոփայական, հան-
ճարեղ և փորձառական դրողութիւններ ունի,
որոնք մարդկային զանազան ձկտութիւններ կամ
յօժարութեանց միտումներ կը նկարագրեն: Տե-
սե՛ք թէ նա ինչպէս պիտի նկարագրէ այդ միտում-
ներէն մէկը, օրինակ՝ նամանդութիւնը. « Մար-
դիկ տարօրինակ են, կ'ըսէ, ամէն մարդ ամե-
նուն լաւ հանգամանքները ունենալ կը փափա-
քի, և երբ չէ կարող՝ կը կեղծէ կը շարքի, ու
այդու երեւան կը բերէ իւր նկարագրի ծիծա-
ղելի մէկ կողմը »:

Բ. Պէրպէրեան՝ իր գրական հաստատութիւն-
ներէն զուրս, արտաքին հանրային գործերուն
մէջ ալ մեծարուած է պատուաբեր պաշտօննե-
րով, որոնցմով եւս ազգին սէրը յինքն գրաւեց.
այսպէս Պատրիարքարանի, փաղաքական ժողով-
ներու, Յանձնաժողովներու, Մասնաժողովներու
և Ուսումն. Խորհրդոյ անդամ ըլլալով՝ իր պաշ-
տաման պահանջմանց մէջ միշտ ուղիղ և ճիշդ
սկզբունքներու տէր կը մնար: Իր ամենավերջին
պաշտօնն էր Առնեսպետութիւնն Ուսուցչաց օգ-
նութեան Սնտուկի Խնամակալութեան: Պէտք է
ընդունիլ իրաւամբ այս մեծ դաստիարակը՝ իբր
անձնանութիւններու օրինակ մը, որ ազատ եղած
է միշտ իր նիւթական շահերը փնտռելու տեն-
չէն: զինքը տագնապետնորը, իր էութիւնը գրա-
ւողը՝ իր ազգն է, այնչափ խնամքի կարօտ՝ որ-
չափ որ անտես մնացած են անոր փոքրիկ զա-
ւակները, որ վաղուան ամբողջ ազգն են: Անոր
համար է որ Յոբեյեանին առթիւ ընծայուած
զուամարէն 100 ոսկի կը թողու Սնտուկի Խնա-
մակալութեան:

Հա շրջան մը կատարեց, որ բնաւ պիտի չմոռ-
ցուի ապագայէն: Իր հիմնած դպրոցը՝ իր յու-
շարձանն է, իր յառաջադիմութեան համար ու-
նեցած եռանդը՝ իրմէ վերջն ալ դեռ պիտի պեր-
ճախօսէ. սրտերու մէջ հուր մը դրաւ, որ զիրենք
միշտ պիտի վառէ: 800 ոսկիոյ մօտ պարտք ե-
լած է վարժարանէն իր մահուանէն վերջ, բայց
ազգայինք փութացին անոր գոյութիւնն ապահո-
ւելուն: Այդքան վեհ դէպքեր՝ երբ կ'անհետանան՝
միացողներուն թափախող սրտին մէջ անգամ մ'ալ
իբր արձագանգ կը թողուն այս բառերը. Պէր-
պէրեանները պէտք չեն մեռնիլ:

Հ. Ղ. ՏԱՅԵԱՆ

« Ա Խ Ո Ի Ե Ա Ն »

ՀԱՍՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳԵՐԹ

— տարեկան գին 12 ֆր. —

Դիմել՝ Rédaction « AKHOURIAN » Alexan-
dropol (Caucase).

Մ Ե Ր Ա Ր Դ Ի

Կ Ի Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ը

Մ Ա Ս Ի Ս

Բաւական ժամանակէ ի վեր մեր պար-
բերական ամսուրը՝ հայ գրականութեան
կեանքը շարունակելու պարտքը ստանձ-
նած՝ ժամադրավայրն եղած է մեր էն
ակնաւոր գրագէտներուն:

Հոն ուրեմն, այդ գրական զրօսավայրին
մէջ՝ պիտի երթանք զանոնք տեսնելու:

Թեպէտ ժամանակ — ուր երբեմն կ'ե-
րեւին Ահարոնեան և Խաչակեան, — Մշակ,
Արեւելք, Բիպաղեղիոն և այլ օրաթերթեր
զուրկ չեն յաճախ գրական ընտիր բովան-
դակութենէ, բայց անշուշտ հանդէսներուն
կը պատկանի մեծագոյն իրաւունքը՝ ազ-
գային արդի մատենագրութեան ներկայա-
ցուցիչն համարուելու:

Մաախը՝ իր գոյութեան 55-երորդ տա-
րեջջանը մտած ըլլալով, կը ստիպէ որ
նախ իր էջերը բացուին. գոհացնենք այդ
իր արդար պահանջը: Թողով սակայն իր
անցեալը, — որ փայլուն եղած ըլլալու է,
դատելով մինչեւ ցարդ ապրելէն, — ալ-
նարկ մը թարթենք իր ամենանոր շրջա-
նին, — 1907, կանգ առնելով ամենէն ա-
ւելի՝ կենսագրութեանց վրայ:

*

Կ. Խլթիւճեանի հիմնած այս շարաթա-
թերթը, Մաախը, Պ. Ենովք Արմէնի հսկո-
ղութեան տակ՝ այժմ կը ներկայացնէ բազ-
մաթիւ շահաւետ էջեր, ինքնագիր և թարգ-
մանածոյ: Այս կրկին շարքերու մէջն ալ՝
Խմբագիրը փայլուն տեղ մը գրաւած է:
Իր զլխաւոր արտադրութիւնները սակայն
պատկերներ են, — շատ բնորոշ տարբե-
րութեան Պ. Ա. Ահարոնեանի « Պատ-
կերներ »-ն: Այդ համառօտագիծ պատկեր-
ները՝ մեզ կը ներկայացնեն երբեմն կեան-
քը՝ որմէ պէտք է խորշիլ, ու կեանքը՝
որուն պէտք է նմանիլ: Վերջին պարա-